

СИСТЕМНО-СТРУКТУРНИЙ ПІДХІД ДО ФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

© 2018 ДАНИЛОВА Е. І.

УДК 338.242.2
JEL Classification: M21

Данилова Е. І.

Системно-структурний підхід до формування економічної безпеки підприємства

Метою статті є узагальнення методологічних основ системно-структурного підходу до формування економічної безпеки підприємства. Для досягнення цієї мети поставлено та вирішено такі завдання: на основі використання системно-структурного підходу проведено уніфікацію елементів економічної системи підприємства, розкрито зміст кожного структурного елемента, визначено індикатори контролю за потенційними джерелами небезпеки та наслідки, які реалізуються у випадку її настання, сформовано критерії безпечності функціонування і розвитку економічної системи. Узагальнено основні положення методології системно-структурного підходу в частині ідентифікації основних структурних компонентів економічної системи підприємства (ресурсів, процесів, структури, середовища), дослідження системи індикаторів контролю за станом їх використання в процесі господарської діяльності підприємства. Визначені індикатори контролю за безпечністю складових елементів запропонованої структури підприємства дозволяють виявити критерії безпечності кожного виду процесу підприємства за базовими структурними складовими, які забезпечують його ефективне функціонування. Узагальнено джерела небезпеки та їх наслідки за кожним структурним компонентом підприємства. Поєднання структури економічної системи підприємства та його основних функціональних процесів дозволило узагальнити критерії безпечності його функціонування та розвитку. Представлений системно-структурний підхід дозволяє управляти економічною безпекою кожної підсистеми підприємства шляхом формування безпеки використання кожного структурного компонента підсистеми, а запропонована система індикаторів контролю за станом економічної безпеки дозволяє сформулювати концепцію управління економічною безпекою.

Ключові слова: економічна безпека, системно-структурний підхід, ресурси, процеси, структура, середовище.

Рис.: 3. **Табл.:** 5. **Бібл.:** 8.

Данилова Ельвіра Ігорівна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри менеджменту зовнішньоекономічної діяльності підприємств, Національний авіаційний університет (просп. Космонавта Комарова, 1, Київ, 03058, Україна)

E-mail: ehdanilova@gmail.com

ORCID: 0000-0001-6036-7910

Researcher ID: T-4651-2018

УДК 338.242.2
JEL Classification: M21

Данилова Э. И. Системно-структурный подход к формированию экономической безопасности предприятия

Целью статьи является обобщение методологических основ системно-структурного подхода к формированию экономической безопасности предприятия. Для достижения данной цели поставлены и решены следующие задачи: на основе использования системно-структурного подхода проведена унификация элементов экономической системы предприятия, раскрыто содержание каждого структурного элемента, определены индикаторы контроля по потенциальным источникам опасности и последствия, которые реализуются в случае ее наступления, сформированы критерии безопасности функционирования и развития экономической системы. Обобщены основные положения методологии системно-структурного подхода в части идентификации основных структурных компонентов экономической системы предприятия (ресурсов, процессов, структуры, среды), исследования системы индикаторов контроля над состоянием их использования в процессе хозяйственной деятельности предприятия. Выделенные индикаторы контроля безопасности составляющих элементов предложенной структуры предприятия позволяют выявить критерии безопасности каждого вида процесса предприятия по базовым структурными составляющим, которые обеспечивают его эффективное функционирование. Обобщены источники опасности и их последствия по каждому структурному компоненту предприятия. Сочетание структуры экономической системы предприятия и его основных функциональных процессов позволило обобщить критерии безопасности его функционирования и развития. Представленный

UDC 338.242.2
JEL Classification: M21

Danilova E. I. The Systems and Structural Approach to the Formation of Economic Resilience of an Enterprise

The aim of the article is to summarize the methodological foundations of the systems and structural approach to the formation of enterprise resilience. To achieve this goal, the following tasks are set and resolved: using the systems and structural approach, the elements of the economic system of an enterprise are standardized, the content of each structural element is disclosed, indicators of control for potential hazards and consequences in case of its occurrence are determined, criteria of resilience of functioning and development of the economic system are formed. There summarized key provisions of the methodology of the systems and structural approach in terms of identifying the basic structural components of the economic system of an enterprise (resources, processes, structure, environment) and studying the system of indicators of control over the state of their use in enterprise economic activity. The singled out indicators of control over resilience of elements constituting the proposed enterprise structure allow identifying resilience criteria for each type of enterprise processes for basic structural components that ensure its effective functioning. Hazards and their consequences for each structural component of an enterprise are generalized. The combination of the structure of an enterprise's economic system and its main functional processes made it possible to generalize the criteria of resilience of its functioning and development. The presented systems and structural approach allow managing resilience of each subsystem of an enterprise by shaping the resilience of each structural component of the subsystem, and the proposed system of indicators for monitoring the state of resilience allows the formation of a concept of resilience management.

системно-структурний підхід дозволяє управляти економічною безпекою кожної підсистеми підприємства путем формування безпеки використання кожного структурного компонента підсистеми, а пропонується система індикаторів контролю становлення економічної безпеки дозволяє сформувати концепцію управління економічною безпекою.

Ключевые слова: економічна безпека, системно-структурний підхід, ресурси, процеси, структура, середовище.

Рис.: 3. **Табл.:** 5. **Библ.:** 8.

Данилова Эльвира Игоревна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри менеджменту внешнеэкономической деятельности предприятий, Национальный авиационный университет (просп. Космонавта Комарова, 1, Киев, 03058, Украина)

E-mail: ehdanilova@gmail.com

ORCID: 0000-0001-6036-7910

Researcher ID: T-4651-2018

Keywords: economic resilience, systems and structural approach, resources, processes, structure, environment.

Fig.: 3. **Tbl.:** 5. **Bibl.:** 8.

Danilova Elvira I. – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor, Associate Professor of the Department of Management of Foreign Economic Activity of Enterprises, National Aviation University (1 Kosmonavta Komarova Ave., Kyiv, 03058, Ukraine)

E-mail: ehdanilova@gmail.com

ORCID: 0000-0001-6036-7910

Researcher ID: T-4651-2018

Вступ. Економічна безпека стійко увійшла в науковий обіг та практичне використання як одна із функцій та властивостей економічних систем різного рівня. З роками поняття «економічна безпека» набувало подальшого розвитку в напрямі розширення меж реалізації цієї функції та ідентифікації загроз, що формують небезпеку діяльності суб'єкта. Результатами наукового пошуку стали публікації, монографії та дисертаційні дослідження провідних світових і національних науковців щодо дослідження факторів, механізмів, стратегій, концепцій, що її забезпечують.

Формування системи економічної безпеки, здатної як забезпечити захист економічної системи від впливу зовнішніх і внутрішніх загроз, так і забезпечити її сталий розвиток, є предметом як наукових пошуків, так і практичної діяльності підприємств.

Аналіз публікацій. Формування системи економічної безпеки підприємства не є новим напрямом наукового дослідження. В наявних наукових публікаціях воно розглядається з позицій системного підходу, як безпеки видів діяльності [6], ресурсного підходу, відповідно до якого безпека підприємства визначається станом безпеки використання ресурсів [2], функціонального підходу, який в основу економічної безпеки кладе виконання функцій [1; 7; 8], процесного підходу, коли безпека підприємства є результатом економічної безпеки всіх процесів підприємства [3; 4; 6]. Оскільки джерелом походження загроз і небезпек для діяльності підприємства є система відносин, яка виникає в процесі придбання та використання ресурсів, виконання сукупності господарських операцій, реалізації всіх функцій підприємства, тому інтегрованим підходом, який імплементує всі наявні наукові підходи до формування системи економічної безпеки? є системно-структурний підхід.

Мета та завдання статті. Метою статті є узагальнення методологічних основ системно-структурного підходу до формування економічної безпеки підприємства. Для досягнення цієї мети поставлено та вирішено такі завдання: на основі використання системно-структурного підходу проведено уніфікацію елементів економічної системи підприємства, розкрито зміст кожного структурного елемента, визначено індикатори контролю за потенційними дже-

релами небезпеки та наслідки, які реалізуються у випадку її настання, сформовано критерії безпечності функціонування і розвитку економічної системи.

Виклад основного матеріалу дослідження. За класичним визначенням, «економічна система – комплекс економічних підсистем, елементів та компонентів, які, взаємодіючи, формують нову інтегративну цілісність [5, с. 361]».

Яскравим прикладом економічних систем із новою інтегративною цілісністю є підприємства, регіональна та національна економіка. Економічні системи мікрорівня є простішими з огляду на своє структурне утворення, однак система взаємовідносин між її структурними елементами має чітко виражені ознаки організованості, а отже, спрямованість розвитку, яка формується завдяки обраній концепції управління, є прогнозованою та передбачуваною. Функціонування та розвиток таких економічних систем відбувається завдяки взаємодії між чотирма узагальненими компонентами: ресурсами, відносинами, процесами, структурами (рис. 1).

Інструментами аналізу підсистем економічної системи є методичний апарат теорії систем, який дозволяє деталізувати склад системи шляхом її розподілу на складники, аналіз яких дозволяє виявити не лише архітектоніку чинників, але і способи забезпечення їх стабільного функціонування, що в підсумку забезпечує стійкість і стабільність самої економічної системи.

Тому, використавши структурний підхід до дослідження підприємства, подальша декомпозиція кожної підсистеми дозволяє виокремити ті компоненти, які забезпечують функціональність підприємства, а отже, і дозволяють визначити систему заходів, спрямованих на їх захист від впливу зовнішніх і внутрішніх негативних чинників.

Підприємство, як система, є сукупністю підсистем, які сформовані за переліком функцій, які реалізують завдання забезпечення його функціональності (рис. 2). Узагальнено можна виокремити такі основні підсистеми підприємства: управління, постачання, виробництво (виробництво продукції, надання послуги, виконання роботи), збут, фінансування тощо. Кожна підсистема реалізує свої функції завдяки наявності таких компонентів: ресурси, процеси, середовище, структура.

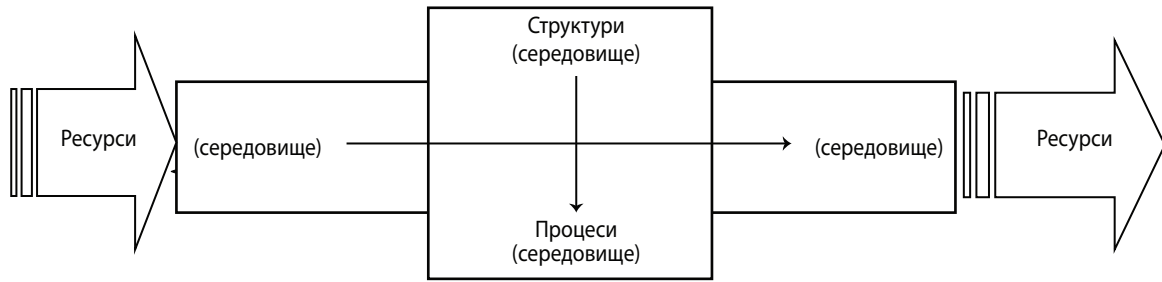

Рис. 1. Підсистеми економічної системи «підприємство»

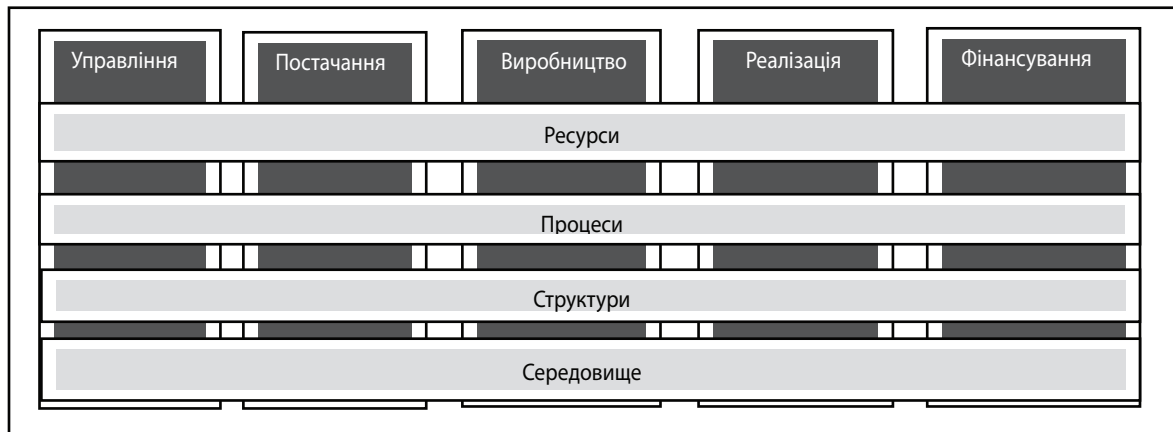

Рис. 2. Обов'язкові компоненти реалізації функцій у кожній підсистемі підприємства

Отже, кожна підсистема підприємства має ідентичні компоненти, управління якими супроводжується подібними ризиками, а отже, і система заходів безпеки яких базується на однакових принципах для досягнення відповідної мети кожного компонента.

Ресурси – це сукупність об'єктів, систем і компонентів, які використовуються в процесі виробництва. До ресурсів підприємства відносяться: природні ресурси, персонал, інновації, інформація, майно, фінанси.

Для виявлення чинників загроз, небезпек і ризиків економічної безпеки використання процесу декомпозиції дозволяє виявити потенційні об'єкти небезпеки у кожному структурному компоненті підприємства.

Метою декомпозиції системи ресурсного забезпечення є виокремлення первинних джерел загроз, відсутність контролю за якими може в подальшому збільшити силу небезпеки та перерости у ризик.

Оскільки діяльність будь-якого підприємства пов'язана з використанням матеріальних ресурсів, які надходять із зовнішнього середовища, тому сам процес забезпечення підприємства ресурсами можна дослідити з позицій об'єктів постачання, процесів постачання, органів управління постачанням і середовища, в якому відбувається процес постачання, тобто розглядається можливість дослідження ресурсів із позицій об'єктного, процесного, функціонального та ситуаційного підходу.

Відповідно до вищенаведеного переліку ресурсів підприємства кожний із видів ресурсів підприємства характеризується певними властивостями, оцінювання яких здійснюється з використанням параметрів.

Оцінювання властивостей дозволяє контролювати відповідність ресурсу, що придбавається його функціональній здатності.

Матеріальні ресурси володіють сукупністю таких властивостей: фізико-хімічні властивості, споживчі, органолептичні властивості, для оцінювання яких застосовуються статичні та динамічні параметри. Статичні (нерухомі) параметри характеризують внутрішні властивості матеріального потоку.

Динамічні (пов'язані з рухом) параметри характеризують процес руху матеріального потоку в результаті виконання певних операцій. Людські ресурси оцінюються параметрами компетенцій, стажу, віку, освіти.

Параметрами всіх видів інновацій є:

- науково-технічна значущість інновації;
- рівень новизни;
- належність інновації до відповідного технологічного укладу;
- права власності на інновацію;
- відповідність інновації ринковому попиту;
- прибутковість інновації.

Параметрами оцінювання фінансових ресурсів є валюта фінансування, обсяги фінансування, волатильність валюти фінансування, термін обігу, ліквідність, дохідність, ризиковість, податковий статус, подільність тощо.

Властивостями інформації як сукупності всіх відомостей, які входять на підприємство, обертаються між підрозділами та працівниками підприємства та виходять з нього, є достовірність, повнота, своєчасність, корисність, зрозумілість.

Виходячи із властивостей кожного виду матеріального ресурсу однією із задач системи економічної безпеки є моніторинг відповідності параметрів ресурсу його функціональній властивості. Необхідність постановки такої задачі обумовлена тим, що лише ресурс, який відповідає кількісним і якісним параметрам потреби підприємства, може повною мірою реалізувати свої властивості.

Підтвердженням правильності формулювання поставленої задачі є значна кількість втрат і збитків, які виникають в результаті постачання ресурсів і послуг, параметри яких не відповідають параметрам потреби споживачів.

Характеристика властивостей кожного виду ресурсу підприємства дозволяє визначити індикатори, контроль за якими зменшує ризики втрат і збитків (табл. 1).

Таблиця 1

Індикатори контролю за властивостями ресурсів підприємства

Вид ресурсу	Індикатори контролю	Причини ймовірних збитків
Матеріальні ресурси	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Статичні характеристики ▪ Динамічні характеристики 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Зниження якості товарів, робіт і послуг ▪ Втрата конкурентних переваг ▪ Зниження частки ринку
Людські ресурси	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Наявність професійних компетенцій ▪ Біологічні характеристики ▪ Соціальні характеристики ▪ Соціально-біологічні характеристики 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Порушення регламентів операційних процесів ▪ Конфлікти ▪ Судові справи ▪ Розповсюдження неетичної інформації ▪ Зниження іміджу ▪ Розголошення комерційної таємниці
Інтелектуальні ресурси	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Відповідність інновацій стратегічному плану розвитку ▪ Відповідність ціни придбання рівню новизни інновації ▪ Повнота відомостей в охоронному документі ▪ Оплата вартості інновації 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Виведення коштів шляхом придбання нецільових інновацій ▪ Завищена ціна придбання ▪ Придбання інновацій, які потребують додаткового придбання ноу-хау ▪ Паушальний платіж замість відсотка від прибутку
Інформаційні ресурси	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Регламентованість усіх процесів ▪ Своєчасність урахування нормативних вимог ▪ Своєчасність надходження інформації ▪ Змістовна відповідність інформації потребам підприємства ▪ Інформаційне забезпечення потреб усіх функцій та всіх операцій 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Зниження якості продукції, робіт і послуг в результаті відсутності норм, нормативів, регламентів ▪ Затримки в поставках і реалізації продукції, послуг, робіт ▪ Затримки часу виконання функцій та операцій ▪ Недостовірність відомостей щодо споживчих властивостей товару, роботи, послуги тощо
Фінансові ресурси	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Відповідність обсягів ресурсу поточним потребам ▪ Відповідність вартості ресурсу середній величині вартості цього виду ресурсу ▪ Строк надання ▪ Відповідність методики розрахунку відсотку за кредит інтересам підприємства 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Недостовірний розрахунок поточних і довгострокових потреб підприємства у фінансових ресурсах ▪ Обсяги ресурсу не відповідають потребам підприємства ▪ Завищена вартість ресурсу ▪ Строки надання позик не обґрунтовані джерелами її повернення ▪ Максимальне погашення відсотків за кредит при мінімальному погашенні тіла кредиту у найближчий до дати отримання кредиту період

Отже, з використанням у господарській діяльності матеріальних, людських і фінансових ресурсів можливе виникнення таких груп втрат:

- втрати безпосередньо ресурсу (псування, крадіжки);
- втрати процесу використання ресурсу (брак, зростання витрат технологічного процесу, поломки, підвищена зношуваність тощо);
- втрати результату діяльності (товару, роботи, послуги) як наслідок використання ресурсу (зниження якості, некондиційні товари (неналежні послуги), повернення товарів, зниження частки споживачів тощо).

З урахуванням принципу кумулятивного накопичення витрат у технологічному процесі будь-якого підприємства можна говорити про ієрархічну підпорядкованість втрат. Відповідно і процес управління безпекою використання ресурсів підприємства має базуватися на сукупності ієрархічних дій, які відображають не лише послідовність наростання величини втрат від небезпеки їх використання, але і є демонстрацією вартості управлінських дій щодо забезпечення уникнення збитків (рис. 3).

Процес операційної діяльності – це сукупність операцій, які здійснюють перетворення вхідних ресурсів на результати діяльності. Залежно від методу організації операційної діяльності, кожна операція в часі виконується або

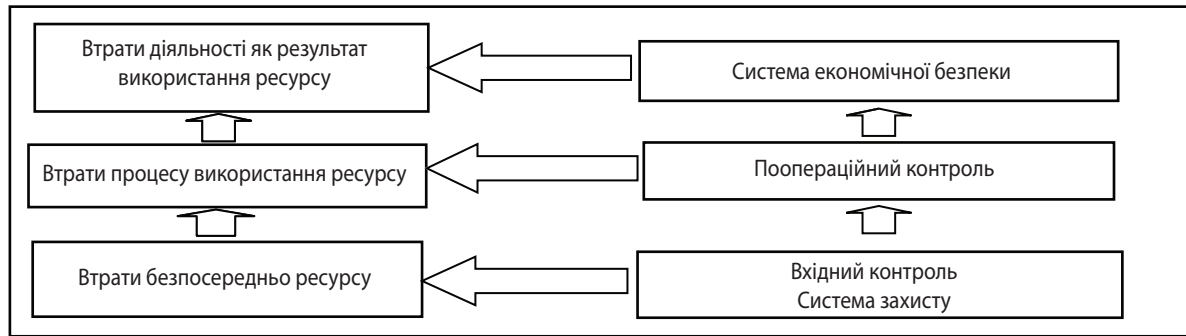

Рис. 3. Ієрархія втрат підприємства внаслідок виникнення ресурсної загрози та ієрархія заходів щодо їх убезпечення

паралельно до інших, або після завершення попередніх, що, з огляду на об'єкт цього дослідження, сприяє або автономізації загроз і небезпек, або їх перенесенню на подальші операції та агрегування у вигляді ризиків і втрат.

Дослідження теоретичних підстав і практичних аспектів питань, що розглядаються, дозволяє говорити про те, що система економічної безпеки підприємства в процесі функціонування досягає своєї мети лише за умови дотримання принципів мережовості відображення господарських операцій, коли інформація про проведені операції дублюється одночасно на декількох процесах.

Дослідження небезпек, які супроводжують діяльність підприємства, дозволило ідентифікувати небезпеки на кожному узагальненому процесі та виявити індикатори

контролю, відсутність яких призводить до вказаних небезпек (табл. 2).

Агрегування причин ймовірних збитків дозволяє виокремити класифікаційну ознаку видимості наслідків у наявній класифікації небезпек. Так, залежно від видимості результатів збитки та втрати від настання небезпеки розподіляються на:

- явні – це видимі втрати в результаті настання небезпеки;
- неявні – це неотримана вигода, яку б мав змогу отримати власник процесу в результаті реалізації альтернативного варіанту (дефіцит, затоварювання, значні залишки незавершеного виробництва тощо).

Таблиця 2

Індикатори контролю за властивостями процесів підприємства

Вид процесу	Індикатори контролю	Причини ймовірних збитків
1	3	3
Управлінський	<ul style="list-style-type: none"> • Відповідність структури управління господарським операціям • Відповідність методів і стилів управління задачам підрозділів • Повнота реалізації всіх функцій управління 	<ul style="list-style-type: none"> • Наявність невідповідності між функціями, які виконує підприємство, та організаційною структурою управління • Невідповідність методів і стилів задачам управління • Відсутність концепції, задач, політики управління підприємством та його структурними підрозділами • Відсутність контролю за господарськими операціями
Постачання	<ul style="list-style-type: none"> • Наявність інтеграції та координації між операціями процесу постачання 	<ul style="list-style-type: none"> • Затоварювання • Дефіцит • Затримки постачання • Необґрунтовані витрати • Закупівля неліквіду
Операційний	<ul style="list-style-type: none"> • Поопераційна узгодженість • Відповідність технологій світовим аналогам • Вузькі місця • Витрати виробництва 	<ul style="list-style-type: none"> • Значні залишки незавершеного виробництва • Наявність вузьких місць • Незаконне використання активів • Прямі розкрадання активів • Фіктивні операції і штучне завищення цін • Необґрунтовані або недоцільні витрати
Збутовий	<ul style="list-style-type: none"> • Наявність цінової політики • Наявність методу ціноутворення • Документальне відображення та реєстрація відвантажень 	<ul style="list-style-type: none"> • Необґрунтоване визначення ціни • Необґрунтоване списання активів • Завищення ціни активів • Необ'єктивне відображення виручки • Заниження доходів • Неправомірне визнання виручки
Фінансовий	<ul style="list-style-type: none"> • Документальне підтвердження фінансових операцій 	<ul style="list-style-type: none"> • Оплата постачання без контракту

Закінчення табл. 2

1	3	3
	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Економічна доцільність фінансових операцій ▪ Відповідність планових і фактичних фінансових показників і причин відхилень ▪ Достовірність відображення господарських операцій на рахунках бухгалтерського обліку та кореспонденція цих рахунків 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Невідповідність бухгалтерських відомостей на кінець і початок періоду, між даними аналітичного та синтетичного обліку, між пов'язаними рахунками бухгалтерського обліку ▪ Значні відхилення фактичних і планових, нормативних і розрахункових показників ▪ Значні зміни в динаміці окремих показників ▪ Значні розміри списання матеріальних ресурсів ▪ Недостовірна оцінка незавершеного виробництва ▪ Значне зростання собівартості продукції ▪ Відсутність у кредитних договорах чіткого визначення умов повернення кредиту та штрафних санкцій ▪ Платежі на користь фізичної особи ▪ Списання значних сум коштів у період перед отриманням кредиту

Середовище – це сукупність умов, в яких відбуваються процеси функціонування та розвитку підприємства. Відповідно до загальноприйнятих економічних канонів середовище поділяється на зовнішнє та внутрішнє. Зовнішнє та внутрішнє середовище небезпечне з огляду на його мінливість, оскільки при значній кількості носіїв небезпеки детермінованість одних може нівелюватися стохастичністю інших. Окрім того, слід зазначити, що в економічній сис-

темі підприємства середовище характеризується ознакою більшої самоорганізованості на фоні зменшення його організованості. Отже, для реалізації задач системи управління економічною безпекою підприємства виникає необхідність в ідентифікації загроз економічній безпеці та визначенні індикаторів контролю з метою їх уникнення або зменшення втрат за умови виникнення ризиків для діяльності підприємства (табл. 3).

Таблиця 3

Індикатори контролю за середовищем діяльності підприємства

Вид відносин	Індикатори контролю	Причини ймовірних збитків
Зовнішні	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Умови співпраці із контрагентами ▪ Способи платежу ▪ Форми розрахунків ▪ Гарантії ▪ Час виконання кредиторських зобов'язань ▪ Наявність відділів роботи з клієнтами 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Корупція ▪ Хабарництво ▪ Рейдерство ▪ Блокування рахунків банками ▪ Судові позови ▪ Безакцептне списання боргів ▪ Дебіторська заборгованість ▪ Стягнення застави ▪ Негативний імідж
Внутрішні	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Умови праці ▪ Рівень оплати праці ▪ Соціально-психологічний клімат 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Крадіжки ▪ Страйк ▪ Конфлікти ▪ Пікетування

Структура – це особливий порядок частин підприємства, взаємодія яких забезпечує виконання певних функцій. До підсистеми «структура» віднесено організаційну структуру підприємства, організаційну структуру управління.

Організація структури управління підприємством формує архітектоніку системи під назвою «підприємство» та кількість і напрям прямих і зворотних зв'язків між її елементами. Отже, відповідність сформованої управлінської архітектурної форми підприємства задачам, які реалізуються в системі економічної безпеки підприємства, досягається шляхом:

- закріплення всіх управлінських операцій в переліку функціональних зобов'язань управлінського персоналу;

- розсіювання управлінських функцій серед визначеного кола управлінців (деконцентрація влади);
- формалізації процесів управління;
- автоматизації процесів управління;
- запровадження принципу функціонального утилітаризму: системи індикаторів діяльності управлінського персоналу (ключові показники ефективності (КРІ)).

Контроль за станом безпеки структури підприємства реалізується шляхом визначення індикаторів безпеки (табл. 4).

Визначені індикатори контролю за безпечністю складових елементів запропонованої структури підприємства дозволяють виявити критерії безпечності кожного виду процесу підприємства за базовими структурними складо-

Індикатори контролю за структурою підприємства

Вид відносин	Індикатори контролю	Причини ймовірних збитків
Структура управління підприємством (департаментами, функціональними відділами тощо)	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Відповідність структури задач наявності і повнота посадових обов'язків ▪ Перелік функціональних обов'язків та нормування часу їх виконання ▪ Оптимальна кількість виконавців на основі розрахунку часу виконання визначених функцій ▪ Схема делегування повноважень ▪ Ієрархічна підпорядкованість ▪ Форми звітності ▪ Вчасність виконання завдань ▪ Якість виконання завдань ▪ Наявність відповідальності за виконання функціональних зобов'язань 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Значні розміри адміністративних витрат ▪ Тривалий період прийняття управлінських рішень ▪ Неузгодженість у системі делегування повноважень ▪ Концентрація владних повноважень ▪ Суб'єктивність у прийнятті управлінських рішень ▪ Відсутність документування управлінських рішень і звітів про їх виконання

вими, які забезпечують його ефективне функціонування (табл. 5). Безпечність всіх процесів підприємства, яка досягається за умови безпечності функціонування та руху його об'єктів, забезпечує стійкість діяльності підприємства загалом.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Проведене узагальнення наукових підходів до формування системи економічної безпеки дозволило виявити, що більшість із них базуються на побудові організаційних структур, які спрямовані на захист ресурсів підприємства (ма-

Таблиця 5

Критерії безпечності функціонування і розвитку економічної системи

Підсистема підприємства	Структурні елементи кожної підсистеми			
	Ресурси	Структура	Принципи організації процесу	Середовище
Управління	Кваліфікація управлінського персоналу	Проста, еластична, яка забезпечує швидкість прийняття рішень	Достовірність та обґрунтованість управлінських рішень	Корпоративна етика
Постачання	Якість та кількість матеріальних ресурсів	Адаптивна	Швидкість та якість постачання	Партнерство
Операційний	Інноваційно орієнтовані технології	Формалізована	Поопераційна узгодженість	Командний підхід
Збуту	Споживчі властивості товару	Адаптивна	Швидкість і якість обслуговування споживачів	Клієнтоорієнтоване
Фінансовий	Висока ліквідність	Еластична	Результативність	Стабільне

теріальних, інформаційних, фінансових), функцій (в частині контролю за фінансовими операціями) та процесів (шляхом дотримання принципів поопераційної координації та продуктивної узгодженості). На основі теоретичних узагальнень визначено наявність кожного підходу в усіх підсистемах управління підприємством. Розроблений системно-структурний підхід дозволяє управляти економічною безпекою кожної підсистеми підприємства шляхом формування безпеки використання кожного структурного компонента підсистеми (ресурсів, процесів, структури та середовища).

Запропонована система індикаторів контролю за станом економічної безпеки дозволяє сформулювати концепцію управління економічною безпекою на основі системно-структурного підходу, в основу якого покладено чотириохелементну модель підприємства, яка формує архітектоніку системи управління економічною безпекою, визначає

об'єкти, мету, задачі, інструментарій для реалізації проблеми нейтралізації ризиків і зниження втрат від небезпек і загроз для діяльності підприємства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Горячова К. Фінансова безпека підприємства. Сутність та місце в системі економічної безпеки. *Економіст*. 2003. № 8. С. 65–67.
2. Гуцалюк О. М. Постановова задачі оцінювання безпеки інтеграційного розвитку великомасштабних економіко-виробничих систем. *Бізнес Інформ*. 2016. № 9. С. 142–149.
3. Корецька О. В. Теоретичні підходи до управління фінансово-економічною безпекою підприємств портової галузі. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2017. Вип. 15. С. 225–229.

4. Ляшенко О. М. Концептуалізація управління економічною безпекою підприємства : монографія. Луганськ : Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2011. 400 с.

5. Навчальний економічний словник-довідник (політекономія, мікроекономіка, макроекономіка, економічний аналіз, економіка підприємства, менеджмент, маркетинг, фінанси, банки, інвестиції, біржова діяльність): Терміни, поняття, персоналії / за наук. ред. Г. І. Башнянина, В. С. Іфтемчука. Львів : Магнолія 2006, 2007. 688 с.

6. З. Ф., Петряєв О. О. Економічна безпека підприємства як важлива складова сучасного бізнесу. *Бізнес Інформ*. 2013. № 3. С. 259–262.

7. Сотниченко В. М. Методологічні підходи до оцінки економічної безпеки телекомунікаційних підприємств. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2017. Вип. 15. С. 321–324.

8. Фінансові аспекти діагностики економічної безпеки підприємств портової галузі : монографія / [Л. В. Ширяєва, Л. П. Чиж, О. І. Шумлянська, О. В. Корецька та ін.]. Одеса : ІНТЕРПРІНТЕР, 2015. 220 с.

REFERENCES

Horiachova, K. "Finansova bezpeka pidpriemstva. Sutnist ta mistse v systemi ekonomichnoi bezpeky" [Financial security of the enterprise. Essence and place in the system of economic security]. *Ekonomist*, no. 8 (2003): 65-67.

Hutsaliuk, O. M. "Postanova zadachi otsiniuvannya bezpeky intehratsiinoho rozvytku velykomasshtabnykh ekonomii-vyrobnychkh system" [Resolution of the task of assessing the security of the integration of large-scale economy-production systems]. *Biznes Inform*, no. 9 (2016): 142-149.

Koretska, O. V. "Teoretychni pidkhody do upravlinnia finansovo-ekonomichnoi bezpekoiu pidpriemstv portovoi haluzi" [Theoretical approaches to the management of financial and economic security of enterprises in the port industry]. *Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky*, no. 15 (2017): 225-229.

Liashenko, O. M. *Kontseptualizatsiia upravlinnia ekonomichnoi bezpekoiu pidpriemstva* [Conceptualization of management of economic safety of the enterprise]. Luhansk: Vyd-vo SNU im. V. Dalia, 2011.

Navchalnyi ekonomichnyi slovnyk-dovidnyk (politekonomiia, mikroekonomika, makroekonomika, ekonomichnyi analiz, ekonomika pidpriemstva, menedzhment, marketynh, finansy, banky, investytsii, birzhova diialnist): Terminy, poniattia, personalii [Educational economic dictionary (political economy, microeconomics, macroeconomics, economic analysis, enterprise economics, management, marketing, finance, banks, investments, stock exchange activities): Terms, concepts, personalities]. Lviv: Mahnoliia 2006, 2007.

Petriaieva, Z. F., and Petriaiev, O. O. "Ekonomichna bezpeka pidpriemstva yak vazhlyva skladova suchasnoho biznesu" [Economic security of the company as an important component of modern business]. *Biznes Inform*, no. 3 (2013): 259-262.

Shyriaieva, L. V. et al. *Finansovi aspekty diahnostryky ekonomichnoi bezpeky pidpriemstv portovoi haluzi* [Financial aspects of the diagnostics of economic safety of enterprises in the port industry]. Odessa: INTERPRINTER, 2015.

Sotnychenko, V. M. "Metodolohichni pidkhody do otsinky ekonomichnoi bezpeky telekomunikatsiinykh pidpriemstv" [Methodological approaches to the assessment of the economic security of telecommunication enterprises]. *Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky*, no. 15 (2017): 321-324.